

Povijesno-urbanističke bilješke o Otočcu (141.-145.). Na kraju cjeline je izbor iz članaka o Nikoli Maštroviću (str. 146.-153.), čiji su autori (uz nepotpisane novinske vijesti) Ante Kuzmanić, Šime Ljubić, Franjo Bach, Ante Lulić, Nikola Alačević i Ljubomir Maštrović. Knjiga završava napomenama priređivača, popisom kratica, bilješkom o priređivaču, registrom i tumačem imena te nakladnikovim pogovorom i njegovim prijevodima na njemački i engleski jezik. Osim spomenutih priloga, posebnu vrijednost knjizi daje obilje ilustrativne građe.

General Nikola Maštrović jedna je u nizu osoba iz hrvatske prošlosti čija su postignuća neopravdano utonula u zaborav historiografije. Sličan životni put i djelovanje imali su i mnogi drugi hrvatski časnici carske vojske, a istraživanje i objavljivanje stručnih rasprava ili monografija o njima još će dugo ostati nedovoljno obrađenim segmentom hrvatske povjesnice. Priređivač T. Maštrović pokušao je u jednom zbirnom djelu cjelovito predstaviti najvažniju građu i literaturu koja se bavi životom i djelom generala Maštrovića. Cilj knjige je – prije svega – pružiti osnovnu i svim čitateljima dostupnu informaciju o životnom putu jednoga hrvatskoga časnika. Stoga – iako je riječ o naizgled jednom od tipičnih, hrvatskoj povijesti dobro poznatih životopisa iz niza »znamenitih i zaslužnih Hrvata« – izdavanje djela treba smatrati pozitivnim prinosom historiografiji i korakom dalje u osvjetljavanju hrvatske ratne prošlosti i njezinih istaknutih nosilaca.

Lovorka Čoralić

FERID KARIHMAN, *Hrvatsko-bošnjačke teme, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996., 224 str.*

»Hrvatsko-bošnjačke teme« skup je ogleda, rasprava, kritika i bibliografija autora Ferida Karihmana, koji se većim dijelom bave bogatim opusom pisaca hrvatskomuslimanskog samoodređenja. Navedeni tekstovi objavljeni su u razdoblju od 1970. do 1989. godine u emigrantskom časopisu »Hrvatska revija«, urednika Vinka Nikolića. Gotovo svi prilozi popraćeni su bilješkama, čime je pokazano da je autor imao namjeru na stručan, precizan i argumentiran način obraditi problem položaja bosansko-hercegovačkih muslimana u hrvatskoj kulturi. Predgovor knjizi napisao je akademik Dubravko Jelčić (15.-30.).

Karihman smatra da većina muslimanskih djelatnika pripada na osnovi niza kriterija krugu hrvatske nacionalne kulture: od osobine hrvatske nacionalne pripadnosti, hrvatske pokrajinske pripadnosti, jezika, kulturne pripadnosti, pisma, vjere i teritorija. Njegove ocjene razbijaju neke ustaljene klasifikacije, tako da on na primjer u sklop hrvatske književnosti i kulture ubraja i hrvatsku aljamiado književnost (djelatnost na hrvatsko-šćakavskom, ikavskom dijalektu, koja se piše arabicom) te hrvatske islamiste koji stvaraju na orijentalnim jezicima. Za Karihmana je Bosna i Hercegovina u povijesnom smislu nesumnjivo pripadala tijekom Srednjega vijeka svojim velikim dijelom Hrvatskom kraljevstvu i ugarsko-hrvatskoj uniji (68.). Osim toga, Karihman drži da suvremena hrvatska nacija posjeduje elemente modernih dostignuća zapadne civilizacije i slobodouman pristup pitanjima vjere, tj. da je riječ o *plurireligijskoj* naciji (68.). S tim u vezi, on odbacuje definiciju nacije koja se izvodi na osnovi identiteta samo jedne religije, tako da u svom razlaganju odbija postojanje muslimanske nacije. Njezino stvaranje smatra proizvodom komunističke ideologije.

Autor je u svojim radovima posebnu pozornost obratio doprinosu muslimana hrvatskoj književnosti. Počevši od hrvatskih islamista pa sve do suvremenih pisaca, donio je novu spoznaju o višeslojnosti hrvatske kulture. Oglеди o Aliji Nametku, Maku Dizdaru, Hivzi Bjelevcu, Musi Čazimu Čatiću, Hamdiji Kreševljakoviću i Mehmedu Alajbegoviću, ali i velik broj obavijesti o drugim brojnim imenima hrvatskomuslimanske orijentacije i publikacija, otkrivaju sliku o povezanosti između muslimana i hrvatske kulture. Pogotovo je taj odnos zanimljiv u kontekstu suvremene povijesti. Naime, okviri turske, habsburške ili jugoslavenske vlasti nisu pogodovali afirmaciji hrvatske državne i nacionalne svijesti u muslimana BiH. Unatoč tome, određeni je broj muslimanskih intelektualaca, nekada više nekada manje, naginjao hrvatstvu.

Karihman je čvrsto uvjeren da muslimani Bosne i Hercegovine trebaju biti čvrsto vezani uz Hrvatsku. Iz te perspektive negativno ocjenjuje radove pojedinih muslimanskih autora koji u svojim djelima razvijaju drugačije opcije. Napose se osvrnuo na one pisce koji »odbijaju genetičku metodu i polazište«, a odobravaju »definiciju nacije na temelju jedne univerzalne religije kao što je Islam« (70.), ili pak na one koji se »krivo i isključivo pozivaju na kriterij današnjeg osjećanja većine, tj. na metodu ankete« (56.). Štoviše, on drži da »pretpostavljena 'muslimanska država' ne bi mogla obuhvatiti cijelu Socijalističku Republiku Bosnu i Hercegovinu jer bi, jednom izdvojeni, bosanski muslimani imali većinu tek u nekim dijelovima tog teritorija. To bi onda dovelo do komplicirane podjele teritorija između hrvatske, srpske i 'muslimanske' nacije« (72.).

U svojoj kritici Karihman se osvrnuo na pojedine muslimanske djelatnike, koje inače naziva 'teoretičarima aktualnog diktatorskog režima' ili 'ideolozima nacionalnih muslimana', poput Atifa Purivatre, Salima Čerića, Muhsina Rizvića ili Muhameda Hadžijahića. Uz njih, obratio je pozornost idejama Adila Zulfikarpašića, i nešto manje Smaila Balića. Riječ je prije svega o analizi koncepcije »bošnjaštva«. Karihman naglašava da zagovornici »bošnjaštva« povijest sagledavaju s aspekta osobnih i aktualnih političkih pogleda (93.). Tu ocjenu temelji na velikom broju primjera, ukazujući na koji se način ignorira hrvatski segment u razvoju BiH, a pogotovo razdoblja zamjetne muslimansko-hrvatske suradnje. U političkom smislu on navodi poznate činjenice o plodnim vezama muslimana i Hrvata tijekom rada Bosanskog sabora u vrijeme Austro-Ugarske, ili još više na hrvatsko deklariranje muslimanskih političara, i desne i lijeve usmjerenosti, u doba monarhističke Jugoslavije. Isto tako ističe velikosrpsku ideologiju kao glavnu nositeljicu netrpeljivosti protiv Hrvata i bosanskih muslimana.

S druge strane, Karihman obraća pozornost i na pojave koje nisu išle u prilog zajedništva. Tako upućuje čitatelje na negativne strane Sporazuma o Banovini Hrvatskoj (1939.) i autoritativnog režima u NDH (pogotovo osuđuje ponašanje ustaškog generala V. Luburića u BiH), koji nisu doprinijeli razvoju suradnje. Istodobno nastoji objasniti kako je došlo do takvoga stanja i kakav je u potpunosti bio položaj muslimana u tim okolnostima. Gledajući na razdoblje Socijalističke Republike BiH u sklopu komunističke Jugoslavije, ocjenjuje da su muslimani podnijeli »sav teret otpora srpskom prodiranju i srbizaciji« jer Hrvati zbog svojeg manjinskog položaja nisu mogli odigrati veću otpornu ulogu (70.). Uz to, opisuje emigrantsku djelatnost mnogih muslimana nakon Drugog svjetskog rata, od kojih su pak mnogi održavali veze s hrvatskim emigrantskim krugovima.

Karihman je u svojim tekstovima obradio jedan segment povijesti BiH. Iznio je niz pojedinosti o uskoj povezanosti muslimana s hrvatskom nacijom. Njegovo razlaganje obrađuje vremenski slijed sve do raspada jugoslavenske zajednice. Iz sagledavanja povijesti, geopolitike, ekonomije, ali i nacionalne strukture zaključio je da su BiH i Hrvatska neizbježno upućeni jedna na drugu. Očito je to svojevrsni zov za održavanje dobrih odnosa između Hrvata i Bošnjaka unatoč svim sukobima i razmimoilaženjima koji su se zbili u najnovije vrijeme.

Stjepan Matković